

Batole

Batoletem rozumíme dítě od 1 roku do 3 let věku. Batolectí období tedy trvá 2 kalendářní roky. Jde o období postupného osamostatňování dítěte, které se díky samostatnému pohybu seznamuje s okolním světem a díky rozvoji řeči zdokonaluje komunikaci s ostatními lidmi.^[1]

Vývoj motoriky

- vývoj hrubé motoriky:
 - v 1 roce – první nedokonalé samostatné krůčky;
 - ve 13–15 měsících – samostatná chůze (rozejde se z volného postoje, ujde několik kroků, zastaví se, aniž by se něčeho přidrželo);
 - po 15. měsících – jistější chůze, zřídka padá, dokáže utíkat, ale o široké bázi;
 - ve 2 letech – utíká dobře, zvládá nerovnosti terénu (bez potíží překračuje práh atp.);
 - chůze do schodů: zpočátku do schodů leze; kolem 1,5 roku vyjde schody, když je vedeno za ruku; ve 2 letech vyjde schody bez přidržování, ale obvykle s přisunováním nohou na každém schodu; ve 2,5 letech vyjde schody se střídáním nohou; až kolem 3 let sejde schody dolů;
 - kolem 2 let dokáže poskočit snožmo na místě a skáče rádo z malé výšky (z posledního schodu atp.); skok s překonáním určité vzdálenosti zvládne až kolem 3 let;
 - před 3. rokem obvykle zvládne jízdu na tříkolce;
- vývoj jemné motoriky:
 - koncem kojeneckého období dobře ovládá úchop i velmi drobných předmětů, ale upustit předmět záměrně a přesně je obtížné – pouštění má spíše ráz vyhazování či vrhání
 - po 1. roce dokáže lépe pouštět předměty (jemněji, načasovaně) – např. je schopno postavit 2 kostky na sebe
 - v 1,5 roce dokáže postavit věž z kostek; ve 2 letech dokáže řadit kostky svisle i vodorovně; ve 3 letech napodobí „most“ ze 3 kostek;
 - kolem 2 let přiřazuje základní geometrické tvary k příslušným otvorům;
 - ve 3 letech zvládne navléct korálky na provázek;
 - vývoj čmáraní: zpočátku zachází s tužkou stejně jako s ostatními předměty (mává a tluče s ní o stůl); poté začne čmárat na papír, ale tahy jsou nahodilé, hrubé, často přesahují plochu papíru; kolem 1,5 roku se snaží napodobit čáru nakreslenou dospělým, ale zatím bez ohledu na směr; ve 2 letech napodobuje věrněji (snaží se zachovat směr či napodobit kruhové pohyby); kolem 3 let napodobí kruh či křížek pouze podle předlohy;
- oblékání: kolem 1 roku začíná aktivně pomáhat při oblékání (např. prostrčí ruku nastaveným rukávem, podá nohy při obouvání); během 3. roku si natahuje botičky a rozepíná (později i zapíná) knoflíky; ve 3 letech se oblékne jen s malou pomocí, zvládne si umýt ruce;
- stolování: v 15 měsících samo jí lžičkou (ačkoli ji ještě převrací); v 1,5 roce dobře zachází s hrnkem a při pití už příliš nenabývá;
- udržování čistoty: po 1. roce spolupracuje, když je posazeno na nočník ve vhodnou dobu (např. po probuzení), ale ještě samo nehlásí svou potřebu; teprve ke konci 2. roku se samo hlásí, ale občas musí být upamatováno.^[2]

Batole

Vývoj řeči

- mezi jednotlivými dětmi jsou velké rozdíly;
- porozumění řeči (pasivní slovník) se vyvíjí rychleji než vyjadřovací schopnost (aktivní slovník) – ve 13 měsících může rozumět 20–100 slovům, ale říká pouze několik slov;
- vývoj řeči zpomaluje málo podnětné prostředí, ale také časté otitidy s převodní poruchou sluchu;
- ve 12 měsících vrcholí fáze žvatlání, poté začíná užívat k označení předmětů a činnostem konkrétní slova; nejprve na předměty ukazuje;
- v 16 měsících říká 6 slov, souhlásky t, d, v, n, h;
- v 18 měsících užívá v průměru 20–50 slov;
- po 18. měsících dochází k rychlému rozvoji jak pasivního, tak aktivního slovníku; dítě začíná chápat symbolický význam slov;
- koncem 2. roku (v 18–24 měsících) začíná používat slovesa a říká srozumitelné věty o 2 slovech, popisuje svoji činnost („Jdu ven.“); užívá předložky; začíná se ptát „proč?“; začíná si uvědomovat faktor času;
- ve 2 letech správně používá samohlásky; přibližně 270 slov; užívá zájmena;
- ve 24–30 měsících říká srozumitelné věty o 3 slovech;
- ve 3 letech užívá přibližně 900 slov; srozumitelné věty o 4 slovech;
- asi do 2 let o sobě dítě mluví většinou ve 3. osobě (nazývá se svým jménem) a teprve od začátku 3. roku začíná mluvit v 1. osobě („já“).^{[3][2]}

Psychosociální vývoj

- chůze umožní dítěti opouštět matku a zkoumat okolí, a to je **počátek nezávislosti a samostatnosti**; batole se aktivně vzdaluje od matky tím dále, čím je starší; ale pokud je matce odňato cizí osobou a je násilně odneseno (např. v nemocnici), vzbuzuje to v něm úzkost a bezmoc (je pasivní obětí situace, nedokáže ji ovládat); trvá-li odloučení déle, vzniká nebezpečí opožďování psychomotorického vývoje a narušení základů osobnosti; odloučení od matky snáší lépe, pokud zůstane v navykém prostředí domova s lidmi, na které si zvyklo, než když je bez matky a navíc v cizím prostředí;
- díky samostatné chůzi si dítě **začne uvědomovat i sebe sama**;
- poznávání sebe sama v zrcadle (vizuální sebepoznání): kolem 3 měsíců se na sebe usmívá a vokalizuje, poté po svém obraze sahá; kolem 1. roku se dívá tázavě za zrcadlo jako by tam hledalo skutečné dítě, zkouší podat hračku svému obrazu; teprve kolem 2 let se začíná poznávat (např. si v zrcadle všimne, že má na obličeji namalovanou značku a začne si na ni sahat na svém obličeji); ve 2,5–3 letech svůj obraz pojmenuje svým jménem nebo „já“; rozpoznat sebe sama na fotografii nebo videozáznamu dokážou až ve 3. roce života;
- mezi 1. a 3. rokem získalo na samostatnosti a začíná si uvědomovat, že může věci uchopit nebo zahodit, uhodit do nich nebo se stáhnout zpět, někomu něco dát nebo vzít, k někomu přijít nebo od něj utéct, někoho k sobě pozvat nebo ho odmítnout a že jeho touhu po pohybu nebo vlastnictví může překazit rodič, což někdy vede násilnému vymáhání („já chci“) nebo odmítání („já sám“) – celé toto období proto bývá označováno jako **fáze vzdoru** nebo **fáze negativismu** („ne“) – čím větší má dítě slovní zásobu a čím lépe je schopno verbálně komunikovat, tím spíše je tento vzor vyjadřován slovy; děti s pomalejším rozvojem řeči protestují spíše přímým jednáním (více agresivně); toto období vyžaduje klidný, chápající a tolerantní, ale důsledný výchovný přístup; je vhodné odvést pozornost jinam, zaujmout něčím zajímavým, zdůraznit jeho dobré vlastnosti, vyžádat si jeho pomoc a spolupráci atp.; je důležité ponechat dostatečný prostor pro jeho autonomii a samostatnost v rámci pevně stanovených hranic;
- pro 2. rok života jsou pak typické výchovné problémy – dítě si vytváří představu o tom, co ze svého okolí si může podmanit – rodiče by mu neměli bránit, ale měli by určit hranice a chránit před riziky;
- přestože je mezi 1. a 3. rokem ještě značně závislé na matce, postupně si rozšiřuje okruh sociálních vztahů, zejména uvnitř širší rodiny; krátké odchody matky lépe snáší, pokud jsou přítomní jiní členové rodiny;
- kolem 2 let začíná navazovat vztahy k druhým dětem stejného věku – zatím jde pouze o krátké výměny pozornosti, tahanice o různé věci, podání hračky či neumělé pokusy o utišení jiného dítěte; objevuje se **paralelní hra** a teprve ve 3. roce začíná mít hra charakter spolupráce či soupeřivosti;
- **začíná vnímat pocity druhých** (základ empatie) – chce potěšit někoho, kdo je smutný; začíná chápat pocity jiného dítěte, které se uhodilo, díky tomu začíná kontrolovat vlastní agresivitu;
- batolecí období je rozhodující pro osvojení prosociálního (altruistického) chování – umět pomoci, utěšit, udělat radost;
- začíná chápat správné a nesprávné, vnímá očekávání rodičů; vědomí špatného činu může vést k úzkostné reakci;
- při narození mladšího sourozence žálí – mezi 12–18 měsíci špatně snáší odchod matky do porodnice; po jejím návratu vyžaduje stejnou péči a pozornost jako před narozením sourozence; dvouleté dítě vědomě prožívá „sesazení z trůnu“ pokud se mu po narození sourozence dostává méně pozornosti; vysvětlování příchodu miminka na svět jsou pro něj nepochopitelné; je vhodné, pokud batole pomáhá při péči o novorozence (přinese, podá,...); až ve 3–4 letech je rozumově lépe připraveno na příchod sourozence;
- podle **Sigmunda Freuda** jde o **anální stádium** – hlavním úkolem je kontrola defekace; Freud soudí, že kontrola defekace vede k pečlivosti, spolehlivosti a svědomitosti;
- podle **Jeana Piageta** končí v 1,5–2 letech vývoj senzomotorické inteligence a začíná **etapa symbolického a předpojmového myšlení** (trvá asi od 2 do 4 let) – dítě užívá slova zatím jenom jako „předpojmy“ spíše než skutečné pojmy; „předpojmy“ jsou založené na vedlejších, nepodstatných vlastnostech.^{[2][3]}

Vývoj centrální nervové soustavy

- ukončuje se myelinizace;
- všechny vrstvy mozkové kůry dosahují mezi 15–24 měsíci věku synchronního stavu maturace – to je předpokladem pro nácvik udržování čistoty po 18 měsících věku;
- batolata dokáží vnímat naplněné rektum a močový měchýř a jsou fyzicky schopna ovládat rektální svěrač – při nácviku je důležitá pozitivní motivace a citlivý přístup.^[3]

Dětské růstové období

- období stabilního růstu mezi dynamickými obdobími růstu infantilního a pubertálního;
- po 1. roce života se začíná uplatňovat genetický růstový potenciál a působení růstového hormonu, který řídí sekreci IGF-I;
- do 2 let věku se zdravé dítě dostane svou výškou na percentil, který je předurčen jeho růstovým potenciálem zděděným po rodičích a podél tohoto percentilu poté roste během celého dětství – pomalý růst se nazývá „lag-down růst“ (např. velký novorozenec drobných rodičů), rychlý růst se nazývá „catch-up růst“ (např. drobný novorozenec vysokých rodičů);
- během prvních dvou let života roste dítě rychle a dále růstová rychlost mírně klesá – za 1. rok vyroste o 25–30 cm, za 2. rok kolem 12 cm, dále minimálně 5 cm za rok;
- poloviny své budoucí dospělé výšky dosáhnou dívky v 1,5 roce a chlapci ve 2 letech;
- děti s nitroděložní růstovou retardací (IUGR) mohou mít fyziologický catch-up růst již v prvních 3 měsících života; pokud IUGR začala již před 26. týdnem těhotenství, catch-up růst tělesné výšky a mozku se obvykle nedostaví.^[3]
- ve 12.–18. měsíci se uzavírá velká fontanela

- končí se prořezávání mléčných zubů.^[4]

Výživa

 Podrobnější informace naleznete na stránce Výživa batolat.

Správná výživa je základním předpokladem pro optimální somatický a psychomotorický vývoj dítěte. V tomto období dochází k programování metabolismu organismu a k vytváření vztahu dítěte k výživě a stravovacím návykům. Cílem je naučit dítě jíst s chutí, v přiměřeném množství, samostatně, u stolu s rodinou. Batolata mají často strach ochutnávat nové pokrmů a potraviny, jsou vybíraví v jídle. Nelze je k jídlu nutit, lepší je opakovaně nenásilně nabízet odmítané potraviny. Nevhodné výchovné metody mohou způsobit negativní postoj dítěte k jídlu a stravovacím návykům (krmení při sledování televize či v pohybu, přejídání, podávání sladkých nápojů a sladkostí).^[5]

Batolata nejprve pijí z lahve, jsou krmena lžičkou a samostatně jí tuhou stravu rukama. Později samostatně pijí z hrníčku a jí lžící. Strava batolat by měla být pestrá, vyvážená, různě fyzikálně upravená, různé konzistence a zajímavého různorodého vzhledu. Má být podávána nejméně v 5 porcích denně, a to z důvodu malé kapacity žaludku. Batolatům se nepodávají drobné tuhé a obtížně rozpustné potraviny (oříšky, lentilky, kandované ovoce) pro riziko aspirace. Doporučená energetická hodnota stravy je 100 kcal/kg/den, podle jiných doporučení nižší.^[5]

Po 1. roce života se doporučuje 300-330 ml mléka denně, po 2. roce alespoň 125 ml. Do 2 let se podává mléko plnotučné, pasterizované, popř. speciální sušená mléka pro batolata, obohacená o vitaminy, stopové prvky atd. Doporučený denní objem tekutin je ve 2. roce 80-120 ml/kg/den a ve 3. roce 80-100 ml/kg/den. Kromě mléka je vhodná voda a neslazené dětské čaje. Ovocné šťávy a džusy by neměly překročit 120-150 ml denně.^[5]

Odkazy

Související hesla

- Rozdělení dětského věku: Novorozenec ■ Kojenec ■ Předškolák ■ Školák ■ Dospívající
- Psychomotorický vývoj dítěte ■ Neuromotorický vývoj dítěte ■ Psychosociální vývoj dítěte ■ Růst a vývoj dítěte
- Výživa dětí

Reference

1. LEBL, Jan, Kamil PROVAZNÍK a Ludmila HEJCMANOVÁ, et al. *Preklinická pediatrie*. 2. vydání. Praha : Galén, 2007. s. 3-5. ISBN 978-80-7262-438-6.
2. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha : Grada Publishing, 2006. 368 s. s. 72-87. ISBN 978-80-247-1284-0.
3. LEBL, Jan, Kamil PROVAZNÍK a Ludmila HEJCMANOVÁ, et al. *Preklinická pediatrie*. 2. vydání. Praha : Galén, 2007. s. 48-71. ISBN 978-80-7262-438-6.
4. BENEŠ, Jiří. *Studijní materiály* [online]. ©2007. [cit. 2009]. <<http://www.jirben.wz.cz/>>.
5. Pracovní skupina dětské gastroenterologie a výživy. Doporučení pracovní skupiny gastroenterologie a výživy ČPS pro výživu kojenců a batolat. *Česko-slovenská pediatrie*. 2014, roč. -, vol. duben, s. 41-42, ISSN 0069-2328.

Externí odkazy

- Batole (česká wikipedie)
- Toddler (anglická wikipedie)